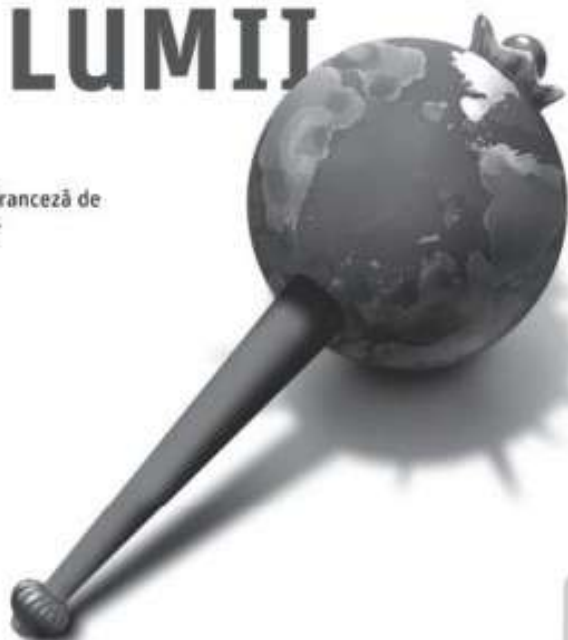

PATRICK LEMOINE

SĂNĂTATEA MENTALĂ A MARILOR CONDUCĂTORI AI LUMII

Traducere din franceză de
Liana Haidar

Cuprins

Introducere	11
<i>Puterea: o boală primejdioasă?</i>	12
<i>Să fie de fapt puterea cea care îi atrage și îi selectează</i> <i>pe cei mai „originali“?</i>	13
<i>Grăuntele de nebunie în care rezidă puterea lumii. .</i>	14
<i>Diagnosticele: de ce boli suferă conducătorii</i> <i>noștri?</i>	15
I. Personalitățile istorice ale epocii „moderne“	19
Capitolul 1. Charles de Gaulle	21
<i>Bastion al națiunii.</i>	24
<i>Ce n-a reușit el să înțeleagă</i>	26
<i>Un mare om, nu un supraom....</i>	28
Capitolul 2. Adolf Hitler.	33
<i>Copilăria unui monstru</i>	36
<i>Artist mediocru și soldat ratat</i>	38
<i>„Iluminarea“ paranoidă.</i>	42
Capitolul 3. Iosif Stalin	53
<i>Categoric, rebel</i>	56
<i>Rutina unui tiran obișnuit</i>	57
<i>În stare de orice</i>	59
Capitolul 4. Winston Churchill	63
<i>Născut într-o mare familie aristocrată, dar</i> <i>prea puțin răsfățat</i>	66

<i>Omul potrivit când țara e în pericol</i>	68
<i>Un geniu cu tulburare bipolară?</i>	70
Capitolul 5. Napoleon Bonaparte	79
<i>O sumedenie de tați-substituit sau puterea</i> <i>complexului oedipian!</i>	82
<i>Examenul clinic</i>	87
Capitolul 6. Maximilian (de) Robespierre.	93
<i>Un tânăr mult prea serios</i>	96
<i>O personalitate inflexibilă, ca să nu zicem</i> <i>rigidă....</i>	99
Capitolul 7. Maria-Antoaneta.	103
<i>O tânără candidă</i>	106
<i>„Târfa Babilonului“</i>	107
<i>Regina frivolității.</i>	109
<i>O incredibilă impopularitate: de ce nu o iubea</i> <i>Franța</i>	111
<i>Midinetă inițial, sfântă la final</i>	113
Capitolul 8. Ecaterina cea Mare a Rusiei	117
<i>O tânără ambițioasă</i>	120
<i>O suverană luminată și o femeie (extrem de) liberă</i>	123
Capitolul 9. Ludovic al XIV-lea.	131
<i>Frenezie sexuală și absolutism</i>	134
<i>Traumatizat de Fronța nobilimii</i>	135
II. Personalitățile istorice ale epocii „vechi“	147
Capitolul 10. Carol Quintul	149
<i>De la prognatism la arahnofobie: un carnet</i> <i>de sănătate bine garnisit.</i>	151
<i>Tulburările psihice</i>	153
<i>O ereditate încărcată</i>	154
<i>Născut cu lingurița de argint în gură</i>	155
<i>Un ideal și atâtea eșecuri.</i>	156
<i>Un melancolic obsedat de ideea morții</i>	160

Capitolul 11. Ioana d'Arc	163
<i>Printre primele feministe</i>	166
<i>Vocile divine</i>	168
<i>Încrederea regelui</i>	171
<i>Examenul clinic</i>	173
<i>Arsă de vie pentru a nu fi deflorată</i>	183
Capitolul 12. Iulius Caesar	187
<i>Mama ta este însuși pământul Romei</i>	190
<i>Un abil dictator impus de proletariat</i>	192
<i>Ține minte că vei muri</i>	193
<i>Omul exceselor, dar, cu toate acestea,</i> <i>cu picioarele pe pământ</i>	197
Capitolul 13. Alexandru Macedon	203
<i>Un tată violent, o mamă isterică, un dascăl</i> <i>de geniu</i>	206
<i>Hotărât lucru: Alexandru va fi viitorul Ulise!</i>	207
<i>Personalitate ambivalentă</i>	208
Capitolul 14. Buddha	213
<i>Santinelă a umanității</i>	215
<i>Viață de prinț</i>	217
<i>Evenimentul traumatic</i>	217
<i>Asceză anorectică: transă a căutării sau</i> <i>căutare a transei?</i>	219
<i>Calea de mijloc</i>	221
Concluzii	223
Guvernul ideal	229
Chestionar politic: Al cui destin măreț credeți că vi s-ar potrivi mai bine, ținând cont de propriile fragilități?	235
Răspunsuri	237
Mulțumiri	239

*Lui Odile Jacob, a cărei bunăvoință nu este egalată decât de creativitatea și de energia sa.
Lui Bernard Gottlieb, fără de care această carte nu ar fi văzut niciodată lumina zilei.*

Introducere

S-au aflat la vârful puterii, au schimbat destinul omenirii și cursul istoriei, le-am încredințat țările, viețile noastre, unii dintre ei ne-au servit drept exemplu, însă cu toții au fost conducători remarcabili, părinți nemaipomeniți, meniți să ne călăuzească, să ne reglementeze viața de zi cu zi, să ne spună ce este bine și ce este rău. Oare acești bărbați și aceste femei ne sunt superiori, sunt mai puternici, mai merituoși, mai înțelepți decât noi, muritorii de rând? În ce fel au gestionat puterea? Ce putem spune despre echilibrul lor mental? Au fost ei scutiți de bolile psihice despre care știm că afectează o mare parte a populației sau, dimpotrivă, au fost cu precădere expuși unor astfel de dezechilibre mentale? Ori poate tocmai aceste vulnerabilități, aceste suferințe morale, aceste tulburări au fost cele care i-au propulsat la vârful puterii?

Deși îi catalogăm adesea pe unii dintre conducătorii noștri drept „psihopați”, în general pe aceia recunoscuți ca dictatori, avem în mare tendința, mai mult sau mai puțin conștientă, de a ne exonera liderii, nu de orice meteahnă, ci de orice boală mentală confirmată, de parcă, prin poziția extrem de prestigioasă și de respectabilă pe care o ocupă,

ar fi cu desăvârșire scutiți de o astfel de patologie. Sau de parcă nu ar fi posibil ca noi înșine să fi votat pentru niște persoane bolnave mental!

Cum stau de fapt lucrurile?

Puterea: o boală primejdioasă?

Pe lângă boala puterii sau sindromul hybrisului¹, care este practic un soi de beție a puterii caracterizată printr-un orgoliu excesiv, nu putem nega faptul că felul în care suntem priviți de cei din jur, cu atât mai mult de o întreagă națiune, este capabil să ne schimbe ca ființe umane, îndeosebi prin validarea și prin încrederea acordate. Anumite studii au arătat de altfel că deținerea puterii provoacă modificări semnificative atât în creierul animalelor, cât și în cel uman. Cea mai bună ilustrare a acestui fenomen straniu este cazul lui Iulius Caesar.

Prin definiție, este suspect de un anumit grad de fragilitate psihică oricare individ care alege să trăiască pretinzând că are tot timpul dreptate, dominând un anumit public, în cazul de față un întreg popor, care, prin natura sa — sau nu —, se dovedește inferior, supus și, în cazul extrem al tiraniei, dispus să se lase pedepsit și exploatat în mod abuziv.

Ar fi însă mult prea simplu să reducem „bizareriile” de ordin psihic ale tuturor acestor mari personalități, ale celor care au schimbat lumea și propria noastră existență, la o simplă chestiune de orgoliu nesănătos... Există multe alte tulburări care le sunt definitorii...

¹ David Owen, *The Hubris Syndrome: Bush, Blair and the Intoxication of Power*, New York, Methuen Publishing, 2012.

Să fie de fapt puterea cea care îi atrage și îi selectează pe cei mai „originali“?

Din punct de vedere psihiatric, nebunia nu este o boală care se „face“ cu ușurință; sunt necesare, chiar dacă nu suficiente, anumite predispoziții sau chiar niște vulnerabilități genetice; în orice caz, nu există o funcție, o profesie, oricare ar fi aceasta, care să determine trecerea de la normalitate la nebunie. Am putea vorbi cel mult de burnout, de surmenaj mai pe românește, în cazul decompensărilor pasagere, ceea ce nu vedem aproape niciodată la șefii de stat, acești supereroi care muncesc douăzeci și patru de ore pe zi, sfidează diferențele de fus orar, petrec la banchete oficiale, fac față oricăror crize etc.

În schimb, alegerea unei anumite meserii sau activități pare a fi consecința unui dezechilibru psihic sau cel puțin a unei particularități preexistente. Alegerea unei astfel de „profesii“ este determinată de o anumită fragilitate psihologică, și nu viceversa. Un cititor atent ar putea sublinia în acest caz un real paradox: cei cu obrazul gros, adevărații duri, cei cu convingeri puternice pot fi oare și cei mai fragili? Da, tot din punct de vedere psihologic, din moment ce o bună sănătate psihică înseamnă capacitatea de a te reevalua, de a te adapta, în vreme ce rigiditatea este o slăbiciune, destabilizează subiectul, îl face insensibil. Nu și din punctul de vedere al conducătorului, care nutrește certitudinea de a fi întotdeauna cel mai bun.

Putem găsi anumite caracteristici comune diferiților conducători, fie ei bărbați sau femei, care acced la poziții dominante, la puterea supremă?

Pentru a încerca să răspund la această întrebare, m-am lansat într-o extravagantă aventură istorico-psihiatrică: să-i identific pe cei care în trecutul îndepărtat — dar și

în cel mult mai recent — au jucat un rol politic major în pofida sau poate chiar datorită dezechilibrului lor psihic...

Cei din epoca așa-zisă „modernă”: Charles de Gaulle, Winston Churchill, Iosif Stalin, Adolf Hitler, Napoleon Bonaparte, Maximilian Robespierre, Maria-Antoaneta, Ecaterina I a Rusiei, Ludovic al XIV-lea. Cei din epoca „veche”: Carol Quintul, Ioana d'Arc, Iulius Caesar, Alexandru Macedon sau chiar Buddha!

Cu cât am avansat mai mult în cadrul acestui proiect neobișnuit, cu atât am ajuns să mă îndoiesc că există conducători realmente echilibrați... Tot ce pot spune este că din această „colecție”, dintre cele paisprezece personaje istorice studiate, numai unul (de Gaulle) mi s-a părut a fi sănătos din punct de vedere psihic.

Grăuntele de nebunie în care rezidă puterea lumii

Care sunt punctele forte, dar și cele slabe ale femeilor sau bărbaților aflați la putere? În cazul fiecăruia dintre ei, acestea sunt strâns întrețesute. Unii, din fericire, și-au înfrânt propriii demoni, alții, din păcate, le-au căzut pradă. Cu toții însă, până și cei mai fragili din punct de vedere psihic, au dovedit o mare tărie de caracter, lucru deloc de mirare dat fiind că majoritatea au cucerit puterea asumându-și riscuri nemaipomenite.

Care sunt calitățile pe care le posedă? Certitudinea, cutezanța, dorința de împlinire, propria viziune asupra lumii, convingerea de a se fi născut sub o stea norocoasă, lucru care le va netezi drumul, aceasta din urmă fiind poate cea mai de preț calitate în politică, cel puțin dacă e să-l credem pe Fouché, ministrul de interne al lui

Napoleon, care, practic, își recruta comisarii de poliție după acest criteriu...

Care sunt tulburările psihice care fie i-au distrus, fie i-au inspirat, cu condiția să fi știut să le canalizeze și să-și extragă energia din ele?

Cum de a reușit Hitler, a cărui nebunie înflăcărată și nivel intelectual scăzut ne par astăzi atât de evidente, să convingă, să exalte atât de rafinată opinie publică germană? Cum de a putut ajunge în mod democratic să ocupe cea mai importantă funcție din stat, să mobilizeze o națiune întreagă conducând la dezastru întreaga omenire? Dar, fără să intrăm în prea multe detalii, cum de pot asemenea oameni, cu astfel de probleme și de fragilități psihice, să ne conducă statele?

Diagnosticile: de ce boli suferă conducătorii noștri?

În calitate de psihiatru clinician, am încercat să le evaluez sănătatea psihică la fel ca în cazul oricărui alt bărbat sau altei femei care trec pragul cabinetului meu.

Desigur, un număr de numai trei femei din totalul de 14 personaje nu este mult! Însă există mult mai puține femei care și-au asumat responsabilități la cel mai înalt nivel — din pricina culturii falocratice a umanității — și, în plus, majoritatea celor pe care le-am analizat au dovedit o normalitate descurajantă, așa că le-am scos din ecuație. Femeile precum Simone Veil, Golda Meir, Margaret Thatcher erau desigur niște personalități mai dificile, nicidecum niște monumente de blândețe, dar mi s-au părut totuși perfect echilibrate. În ceea ce le privește pe Hipolita, regina amazoanelor, Zenobia (regina Palmirei) sau Cleopatra (în pofida faptului că aceasta s-a sinucis), documentele

sunt insuficiente. Mă mai gândisem la Isabela Catolica, acea feroce regină a Castiliei, dar nici în cazul ei nu am găsit prea multe indicii ale vreunei afecțiuni psihiatrice de care să mă leg. Regina Elisabeta a II-a mi se pare că se descurcă destul de bine în ciuda vârstei sale respectabile și a vieții sale familiale tumultuoase. Și-apoi, puterea ei politică e aproape inexistentă! Ar mai fi Elisabeta I a Angliei, regina-fecioară, și regina Victoria, niște figuri pe cînte, despre care ar fi fără îndoială multe de spus... În ceea ce le privește pe Ioana cea Nebună, mama lui Carol Quintul, și pe Isabela a Portugaliei, străbunica lui, ele nu au deținut niciodată cu adevărat puterea, căci schizofrenia, spre deosebire de tulburarea bipolară, nu e compatibilă cu exercitarea unei funcții de putere în stat.

M-am pus deci pe treabă, scormonind minuțios biografiile, căutând istorioarele vremii, depistând extravaganțele, pe scurt, făcându-mi meseria de clinician, în scopul de a oferi cititorilor interesați concluziile mele care nu sunt, trebuie să recunosc, decât niște ipoteze, în special în cazul personajelor din vechime pe care le-am „examinat” cu ajutorul relatărilor istoriografilor sau hagiografilor lor. M-am străduit cu toate acestea să fiu cât mai obiectiv cu putință, apelând la toate tipurile de abordare utile: medicală, psihiatrică, psihanalitică, a învățăturilor budiste, etologică, antropologică, istorică.

Îi vom vizita împreună, îi vom „consulta”, ba uneori chiar „întinde pe divan” pe acești șefi de stat și lideri religioși, ba chiar pe unele șefe războinice²... Le vom analiza viața, începând cu copilăria ori cu tinerețea lor, deoarece de multe ori unele evenimente petrecute în aceste perioade timpurii au legătură cu dorința ulterioară de preluare a puterii, cu personalitatea, cu atuurile și slăbiciunile lor, cu sănătatea lor psihică, robustă, echilibrată sau,

² Ați ghicit, mă refer la Ioana d'Arc.

dimpotrivă, tulburată, fragilă, incoerentă, dezechilibrată, periculoasă... Le voi pune fiecăruia un diagnostic, ba le voi propune chiar un tratament în cazul în care o mașină a timpului mi-ar permite să îi am drept pacienți.

Vom scoate la lumină în cazul personajelor acestei cărți, anorexia nervoasă, tulburarea de tip borderline, alcoolismul, teama de abandon, numeroase dependențe, depresia, tulburarea bipolară, paranoia, delirul de persecuție, „jihadismul” etc. Analizându-le pe acestea, vom lua în calcul și alte tulburări suspectate și, în general, trecute cu vederea: crizele de adolescență, schizofrenia, isteria, mitomania, perversitatea... Vom descoperi cu această ocazie că unii dintre ei au suferit traume severe în copilărie și au dezvoltat fie tulburări de stres posttraumatic, fie o teamă de abandon, iar alții au trăit stări de iluminare care au dus uneori la idei delirante...

În sprijinul acestor diagnostice urmează apoi casetele clinice: în ele este subliniată diferența dintre nevroză și psihoză, este înlesnită înțelegerea tulburărilor de personalitate, a dependențelor atât de numeroase în rândul personajelor noastre, din moment ce goana nebună după putere reprezintă o adevărată dependență, și nu dintre cele mai neînsemnate, a depresiei, a doliului, a tulburării bipolare sau de tip paranoid.

În final, ca o ultimă necuviință, am decis, după moda amerindiană, să atribui un totem, un animal ocrotitor, unora dintre personajele mele întrucât, după cum spunea Aristotel, omul este prin firea sa un „animal politic”³. Fiind un adept al evoluționismului și nu al creaționismului, cred cu convingere că multe dintre comportamentele noastre sunt dictate de legile speciei noastre în sensul zoologic al

³ De notat că *zoon politikon* s-a tradus în lb. rom. mai degrabă prin „ființă socială” sau „viețuitor politic”, dar aici contextul favorizează echivalarea prin „animal politic”. (N.red.)

termenului, fiind rodul unei lungi adaptări la condițiile noastre de viață... și că ele vor continua să evolueze — cel puțin asta aş vrea să cred.

La sfârșitul cărții, vă voi propune spre analiză un guvern ideal, bazat pe patologiiile personajelor mele, dar și pe alte personaje istorice. Iar apoi, ca să vă smulg un zâmbet, vă propun în final o ghicitoare politică.

Vă invit, aşadar, la o lectură care abordează în chip diferit viețile și isprăvile marilor noștri bărbați și femei din istoria umanității, la o lectură clinică și, mai ales, umanistă.

I

PERSONALITĂȚILE ISTORICE ALE EPOCII „MODERNE“